

УДК 351.91: 354.1: 338.2

Миколайчук М. М.,
д. держ. упр., професор,
професор кафедри економічної
та фінансової політики
Одеського регіонального інституту
державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано нинішній стан і проблеми розвитку портового господарства України. Розглянуто шляхи розвитку концепції сталого розвитку регіону в контексті функціонування морських портів України, сформульовано рекомендації щодо їх розвитку.

Ключові слова: концепція сталого розвитку регіону, розвиток морських портів, механізми державного управління, транспортна інфраструктура держави, морський транспорт, міжнародні перевезення вантажів, переробка вантажів.

Миколайчук Н. Н.,
д. гос. упр., професор,
професор кафедри економічної і фінансової політики
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

КОНЦЕПЦІЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МОРСКИХ ПОРТОВ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье проанализировано нынешнее состояние и проблемы развития портового хозяйства Украины. Рассмотрены основные направления развития концепции устойчивого развития региона в контексте функционирования морских портов Украины, а также предоставлены практические рекомендации относительно их развития.

Ключевые слова: концепция устойчивого развития региона, развитие морских портов, механизмы государственного управления, транспортная инфраструктура государства, морской транспорт, международные перевозки грузов, переработка грузов.

Mykolaichuk M. M.
Doctor of science in Public Administration Economic and Finance
Policy Department, Odessa Regional Institute
of National Academy of Public Administration

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE REGION IN THE CONTEXT OF THE FUNCTIONING OF SEAPORTS OF UKRAINE

Annotation. The present state of relations and problem of development of ports economy of Ukraine are analyzed in the article. The development of the concept of sustainable development in the region in the context of the functioning of seaports of Ukraine and practical recommendations to their development are given and realization.

Keywords: The concept of sustainable development of the region, the development of sea ports, mechanisms of public administration, transport infrastructure of the state, marine transport, international transportations of loads, processing of loads.

Постановка проблеми. Реформа морських портів України відбувається відповідно до положень Закону “Про морські порти України” від 13 червня 2013 р., за напрямками: докорінна модернізація портового господарства, міжнародне інвестування в перевантажувальні термінали, гідротехнічні споруди, складські комплекси, а також залучення приватними інвесторами нових видів і обсягів вантажопотоків [1].

У 2013 р. створене державне підприємство “Адміністрація морських портів України” об’єднало 18 портів галузі та два підприємства – “Дельта-лоцман” і “Керченська поромна переправа”. У новій структурі портової галузі у 2013 р. працювало майже 11 тисяч осіб [2].

Стратегія розвитку морських портів до 2038 року [3] була прийнята в 2013 р. у відповідності до Закону “Про морські порти України”.

Потребують розвитку методичні засади розробки системи узгоджених стратегічних планів розвитку регіону, районів області, окремих галузей та підприємств. Перш за все механізм регулювання процесів стратегічного планування різних суб’єктів господарювання у морському порту має стимулювати розробку амбіційних, спрямованих на досягнення найвищих результатів, стратегій. Другою дуже важливою проблемою є удосконалення методів обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку портових підприємств, галузей, територій; виявлення та врахування взаємозв’язку між ними, оцінки синергетичного ефекту, а також стимулювання надання переваги загально регіональним інтересам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З точки зору економічної безпеки держави, підвищення конкурентоспроможності економіки країни на світових ринках, необхідно здійснювати стратегічне управління сталим розвитком на державному та регіональному рівнях. При цьому треба враховувати вплив зовнішнього середовища, вимоги світового співтовариства щодо дотримання певних стандартів сталого розвитку. Стратегічні плани держави визначають орієнтири розвитку, бажаний внесок кожного регіону у досягнення стратегічних цілей.

Питання стійкого розвитку регіонів розглядаються у роботах А. Ахламова, Л. Зайцевої, О. Крайнік, О. Кулініча, В. Мамутової, О. Осауленка, Н. Парфьонцевої та інших.

Питання підвищення ефективності портових підприємств розглядалося такими дослідниками, як Кравченко А.В., Білоус Е.В., Махуренко Г.С., Смирнов И.С., Ковалевич В.М., Леснік О.С., Кібік О.М., Щипцов А.А., Сударєв В.О. та іншими науковцями.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні засади втілення концепції стійкого розвитку в ефективне функціонування приморських регіонів, зокрема, морських портів України, залишаються не вирішеними.

Мета дослідження. Метою статті є визначення особливостей діяльності морських портів України для різних рівнів управління та втілення у їх функціонування концепції сталого розвитку регіону, що сприятиме взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та представниками підприємств і організацій.

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями регіональної економічної політики функціонування морських портів та приморських регіонів слід вважати: формування та ефективне використання потенціалу сталого розвитку регіону; зменшення розбіжностей у соціально-економічному розвитку районів області, у межах якої знаходиться морський порт, зростання зайнятості, підвищення ефективності управління.

Позитивний вплив на загальноекономічні досягнення національної економіки справляє розвиток туризму, який зумовлений можливістю швидкого створення нових робочих місць у морському порту, невеликим розміром стартового капіталу та його швидкою окупністю, високою рентабельністю. За розміром доходів від світового експорту туризм поступається лише експорту нафти, нафтопродуктів, автомобілів [5, с.84].

Привабливість туризму полягає ще й в тому, що він стимулює розвиток транспорту, зокрема морського, зв'язку, будівництва, торгівлі, оздоровчих послуг, сільського господарства, товарів широкого вжитку, оновлення пам'яток історії, архітектури, культурних споруд, а також сприяє розвитку інтелектуальних та фізичних здібностей людини шляхом задоволення різноманітних потреб людей (пізнавальних, спортивно-оздоровчих, лікувальних, естетичних і т.п.).

Туризм не тільки відкриває нові можливості для підприємництва та приватної ініціативи, але й стає визначальним чинником соціальної і культурної інтеграції, поглиблення знань людей і народів одне про одного, їхнього взаєморозуміння. Країнами-постачальниками туристів вважають високорозвинені країни, які переважно здійснюють обмін туристами між своїми країнами. Хоча мешканці цих країн виїжджають і в країни, що розвиваються [5, с. 157].

Поряд з позитивним впливом на соціально-економічний розвиток морського порту та регіону збільшення туристичних потоків створює і певні проблеми: протидія населення, погіршення його життєвих умов, порушення екологічної рівноваги, негативний вплив на тваринний та рослинний світ, забруднення повітря транспортними засобами та ін. При цьому туристи дбають лише про задоволення своїх потреб у відпочинку а місцеве населення стурбовано можливістю втрати природою первозданної краси та зменшення привабливості регіону для туризму [6, с. 64].

Туристична галузь в морських портах може забезпечити значний внесок у розвиток економіки України, бо досвід Аргентини, Бразилії, Мексики, Єгипту, Тунісу, Перу свідчить про можливість розвитку туризму навіть в період економічних криз завдяки витратам на створення одного робочого місця у 20 разів меншими ніж у промисловості а оборотності капіталу вищій ніж в інших галузях майже у 4,2 рази [4, с.16].

Нині в Україні туризм з урахуванням залучення до обслуговування туристичних потоків працівників інших галузей забезпечує зайнятість 1,8-2,0 млн. осіб та обсяг споживання майже на 22 млрд. гривень [4, с.29].

Планування розвитку туристичної справи у морському порту неможливо без проведення маркетингових досліджень, які забезпечують обізнаність щодо функціонування туристичного ринку, попиту на туристичний продукт, дозволяють виявляти можливості туристичного бізнесу в регіоні щодо посилення конкурентних позицій на українському та світовому ринку послуг, усунути або зменшити ризик у цій сфері діяльності. Для прогнозування та удосконалення туристичної справи велике значення має інформація про навколишнє середовище, яке включає демографічні, науково-технічні, політико-правові, соціально-культурні, природні та економічні чинники.

В Україні найкраще забезпеченим рекреаційними ресурсами вважається Причорноморський економічний район, до якого входять АР Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська області, а найціннішим ресурсом є морське узбережжя, тривалість купального сезону складає 114-130 днів, а оздоровчого відпочинку – 145-150 днів [6, с. 856].

Основними рекреаційними ресурсами Миколаївської області вважають морські піщані пляжі, протяжність яких перевищує 70 км, береги Південного Бугу та водосховищ [7, с. 312]. Ще більш сприятливі умови для лікування та відпочинку у Херсонській області: річки Дніпро та Інгулець, Каховське водосховище, Дніпровський лиман, Чорне та Азовське море, солоні озера з лікувальними грязями та ропою.

Приваблюють можливості відпочинку з дітьми завдяки теплій воді та мілководдю (у Скадовську, на Арабатській стрілці), спортивного та пізнавального туризму. У Херсонській області багато пам'яток архітектури, загальна площа територій природно-заповідного фонду

перевищує 123 тис.га, серед них “2 біосферні заповідники (Асканія-Нова та частина Чорноморського біосферного заповідника), 5 заказників (Бакайський, Березові Колки, Джарилгацький, Ягорлицькій, Саги) [7, с. 480].

Великі можливості лікувально-оздоровчої та туристичної діяльності має Одеська область, яка за своїми рекреаційними ресурсами та кількістю курортно-оздоровчих установ поступається тільки АР Крим [7, с.333].

Забезпечення сталого збалансованого розвитку регіону вимагає розв’язання цілої низки проблем, які пов’язані з формуванням інформаційної бази для створення можливості бенчмаркінгового порівняння ключових результатів розвитку регіонів, районів області, підприємств та організацій; удосконалення методів розробки взаємоузгодженої системи стратегічних планів; формування системи збалансованих показників для структурних одиниць регіону; здійснення державного регулювання регіонального розвитку.

З метою забезпечення сталого розвитку морського порту та кожного регіону потрібно визначити основні екологічні проблеми, можливі напрями та необхідні результати економічної діяльності (у першу чергу фінансові), забезпечити збалансування екологічних та економічних цілей. Дійсно, саме економічний розвиток забезпечує можливість інвестицій у збереження та відновлення навколишнього середовища, освіту, охорону здоров’я населення, створення комфортних умов життя.

Найбільш складним завданням є адаптація господарської діяльності до вимог збереження довкілля. Стічні води підприємств містять широкий спектр шкідливих речовин, створюють великі проблеми і тверді відходи. Тому для регіону при розробці стратегії його розвитку необхідно оптимізувати структуру господарського комплексу.

Для кожного регіону важливо визначити галузі промисловості, які доцільно розвивати з урахуванням екологічних обмежень. Наприклад, з урахуванням природної водозабезпеченості Херсонської області, фахівці визнають можливим у цьому регіоні розвиток машинобудування і металообробки, лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості, легкої та харчової промисловості. У сільському господарстві доцільне зрошувальне землеробство.

Екологічні проблеми регіону негативно впливають на стан здоров’я та умови проживання населення але існує і зворотній зв’язок. Зростання добробуту населення та підвищення комфортності його життя супроводжується забрудненням оточуючого середовища. Економічно розвинені країни досягли високого рівня комфортності життя при одночасному забезпеченні раціонального споживання природних ресурсів. В Україні, нажаль, значне споживання ресурсів поєднується з невисокою комфортністю життя [9, с. 48].

Розв'язання цієї проблеми можливо не тільки за рахунок розвитку індустрії утилізації відходів, але й формування екологічної культури населення. Уявлення про те, що природні ресурси не мають власника і є майже невичерпними, супроводжується варварським відношенням до оточуючого середовища. Змінити ставлення людей до природних ресурсів можливо лише за умови моральної та економічної відповідальності за нанесену шкоду довкіллю. Поряд з роз'яснювальною та виховною діяльністю необхідно запровадити економічно обґрунтовані санкції за певні види заподіяної шкоди не тільки підприємствами але й кожною людиною. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є формування господарських комплексів у морському порту та регіону, які забезпечать загальне зменшення відходів за рахунок використання відходів одних підприємств у якості сировини для інших. Наприклад, науковці Херсонського Національного Технічного Університету запропонували використовувати відходи текстильного виробництва для виготовлення плитки, яка допоможе обладнати та прикрасити тротуари міста.

З урахуванням стратегічних цілей людського розвитку визначаються необхідні обсяги промислового виробництва та сфери послуг, екологічні наслідки господарчої діяльності та взаємодії населення та туристів з оточуючим середовищем, необхідні заходи та обсяги робіт з відновлення природних ресурсів та утилізації відходів

Цей баланс доцільно розробляти узгоджено з іншими балансами: виробництва та міжрегіональних зв'язків; кадровий баланс; фінансовий баланс.

Перший – баланс виробництва та міжрегіональних зв'язків має забезпечити задоволення потреб регіону за рахунок власного виробництва та постачання з інших регіонів, забезпечення виконання державних замовлень, можливість реалізації надлишків товарів у інших регіонах. Саме на цьому етапі планування необхідно визначити пріоритетні галузі регіону (крім вже окреслених стратегією держави).

Другий баланс – кадровий. Сукупний людський капітал регіону, в першу чергу залежить від освіти, особистих якостей, здоров'я кожної людини та кількості працездатного населення, відображає потенційні можливості трудових ресурсів регіону. Слід враховувати, що будь-які досягнення у спорті, культурі, мистецтві, позитивно впливають на імідж регіону та країни. Але для забезпечення економічного зростання велике значення має задоволення потреб народного господарства у кваліфікованих фахівцях, які здатні вирішувати специфічні проблеми, властиві окремим сферам діяльності та їх стратегічним завданням. Тобто важливо мати необхідну кількість працездатного населення з певною фаховою підготовкою. Тому вважаємо доцільним для регіонального та державного рівня управління використовувати поняття “кадровий потенціал”, який на

відміну від людського капіталу визначає спроможність працездатного населення не до вирішення складних завдань взагалі а саме до цілеспрямованої реалізації стратегічних завдань регіону, країни. Тобто важлива фахова структура і вона має бути мобільною.

На етапі професійної підготовки персоналу приморського регіону зростає роль бізнесу, яка полягає у : формуванні специфічних вимог до освітніх програм; сприянні налагодженню стійкої взаємодії вищих навчальних закладів з підприємствами регіону, розвитку їх матеріально-технічної бази, визначенні потреб регіону у фахівцях різних спеціальностей; створенню умов для використання творчого потенціалу працівників підприємств та підвищення їх кваліфікації; забезпечення гідного рівня заробітної плати.

Виконання останньої умови гарантує залишення кваліфікованих кадрів у приморському регіоні.

Успішність реалізації стратегічних планів залежить від фінансового забезпечення морського порту та регіону. Тому кожен з наведених раніше балансів має трансформуватись у фінансові результати та необхідні витрати. Поєднання фінансових результатів та витрат за різними балансами дозволить сформувавши загальний фінансовий баланс, який надасть змогу оцінити реальність

Фінансовий результат діяльності морського порту, промислового комплексу, сільського господарства, ділової складової сфери послуг забезпечує формування фінансових ресурсів регіону. Вони частково використовуються на фінансування подальшого розвитку господарського комплексу. Дефіцит ресурсів для реалізації стратегії довгострокового розвитку господарського комплексу потребує залучення зовнішніх інвестицій. У цьому випадку частина фінансового результату має буди спрямована на виплату доходів інвесторам. Фінансових ресурсів має бути достатньо для формування кадрового потенціалу регіону, реалізації інших соціальних та екологічних програм, які створюють передумови для підвищення ефективності господарської діяльності та забезпечення подальшого зростання економічних результатів

Розробка та узгодження наведених балансів сприятиме зменшенню протиріч при розробці стратегічних планів та формуванні бюджету регіону. Узгодження будь-яких планів з фінансовими можливостями дозволить розробляти реальні плани та підвищувати імовірність їх реалізації.

Надзвичайно важливо не допускати погіршення результатів за будь-якою складовою сталого розвитку у порівнянні з попереднім періодом або зменшувати загальні результати.

Висновки з даного дослідження. Формування економічної політики приморського регіону має здійснюватись з урахування пріоритетів розвитку економіки України та особливостей функціонування морських портів у

регіоні. Державна підтримка має здійснюватись переважно для реалізації стратегічних програм державного значення.

Основний тягар та відповідальність за соціально-економічні досягнення та ефективність використання природних ресурсів у порту та регіоні несе регіональна влада. Саме від її спроможності створити умови для формування оптимальної структури морського господарського комплексу, розвитку людського капіталу, консолідації зусиль бізнесу, влади і громади на забезпеченні “прориву” у соціально-економічному розвитку, залежать реальні досягнення окремого морського порту, регіону та країни в цілому.

Перспективи подальших розвідок. При вирішенні проблем регіонального розвитку приморських регіонів доцільно звернути особливу увагу на формування кадрового потенціалу та євроінтеграційні процеси. Остаточний вибір форми реалізації інтеграційних процесів у регіоні має здійснювати регіональна влада разом з представниками бізнесу та громадськості.

Використані джерела інформації

1. Закон України “Про морські порти України” від 17.05.2012 № 4709-VI. Редакція від 11.08.2013.
2. Матеріали сайту Державного підприємства “Адміністрація морських портів України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uspa.gov.ua.
3. Розпорядження КМУ “Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року”. Стратегія від 11.07.2013 № 548-р.
4. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник / За ред. проф. І.М.Школи. – Чернівці, 2003. – 596с.
5. Миколайчук М.М. Економічна політика регіонального розвитку в умовах глобалізації : монографія. – Київ : “К.І.С.”, 2009. – 228 с.
6. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / С.І.Дорогунцов, Т.А.Заяць, Ю.І.Пітюренко, та ін.; за заг.ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України С.І.Дорогунцова. – К. : КНЕУ, 2005. – 988 с.
7. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Економіка та розвиток регіонів (областей) України : навчальний посібник. – Київ : ЦУЛ, 2002 – 644с.
8. Туниця Т.Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст / Т.Ю.Туниця. – К. : Знання, 2006. – 300 с.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “About sea ports of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4709-17> (Accessed 17 June 2014).
2. The official site of the State Enterprise “The sea ports of Ukraine” (2013), “Integration movement of Ukraine will continue”, available at: <http://www.uspa.gov.ua/ua/pres-tsentr/analitika/analitika-2013> (Accessed 10 June 2014).
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Order “Strategy of development of marine ports of Ukraine for the period up to the year 2038”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-p> (Accessed 11 June 2014).
4. Schola, I. (2003) and others, “Management of tourism industry: study guide”, Chernivtsi, 596 pp.
5. Mykolaychuk, M. (2009), Economic policy of regional development in conditions of

- globalization: monograph”. – Kyiv: “K.I.S”, 228 pp.
6. Doroguncov, S., Zayats, T., Piturenko, Y. (2005), Placement of productive forces and regional economy : a tutorial, Kyiv, KNEU, 988 pp.
 7. Chernyuk, L., Klynovy, D. (2002), “Economy and development of the regions (oblasts) of Ukraine: tutorial”, Kyiv, CUL, 644 pp.
 8. Tunytsya, T. (2006), “Balanced nature management: national and international context”, Kyiv, Znannya, 300 pp.

Рецензент: Малиш Н.А., д.держ.упр., професор

УДК 351:316.3/4

Поспелова Т. В.,

д.держ.упр.,
завідувач кафедри державного управління та
управління освітою
Інституту суспільства Київського університету
імені Бориса Грінченка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті визначено значення людського розвитку в забезпеченні сталого розвитку суспільства, обґрунтовано теоретичні засади державного управління людським розвитком в умовах трансформації українського суспільства.

Ключові слова: людський розвиток, людський потенціал, державне управління, державна політика, соціальний характер, трансформаційні процеси.

Поспелова Т. В.,

д.гос.упр.,
заведующая кафедрой государственного управления
и управления образованием
Института общества Киевского университета
имени Бориса Гринченка

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. В статье определено значение человеческого развития в обеспечении устойчивого развития общества, обоснованы теоретические основы государственного управления человеческим развитием в условиях трансформации украинского общества.

Ключевые слова: человеческое развитие, человеческий потенциал, государственное управление, государственная политика, социальный характер, трансформационные процессы.